

Hea valimistava noortega töötavale inimesele – rakendusdokument

Noortega valimistest rääkimine on osa demokraatiaõppest ja väärtuskasvatusest. See aitab noortel mõista oma rolli ühiskonnas, kujundada kriitilist mõtlemist ning valmistuda vastutus- tundlikuks osalemiseks otsustusprotsessides. Valimistega seotud tegevused ei ole pelgalt teavitamine – need on osa noorte kodanikupädevuse arendamisest.

Hea valimistava koostamisele aitas kaasa Õiguskantsleri Kantselei. Hea valimistava on kooskõlastanud Eesti Noorsootöötajate Kogu, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Eesti Õpilasesinduste Liit ja Eesti Üliõpilaskondade Liit.

Mis on hääletamine?

Hääletamine on võimalus avaldada oma arvamust ja mõjutada seda, kes kujundavad otsuseid nii kohalikul, riiklikul kui ka Euroopa tasandil. Kui oled valimisealine, on sul õigus otsustada, kes esindavad sind kohaliku omavalitsuse volikogus, Riigikogus või Euroopa Parlamendis.

Kes ja millal hääletada saab?

Põhiseaduse kohaselt saavad 2025. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel hääletada selle omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad Eesti kodanikud ja kodakondsuseta isikud, kes on vähemalt 16 aastat vanad. Alates 2029. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistest saavad hääletada vaid selle omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad Eesti kodanikud, kes on vähemalt 16 aastat vanad.

Riigikogu valimise seaduse kohaselt saavad Riigikogu valimistel valida Eesti kodanikud, kes on vähemalt 18 aastat vanad.

Euroopa Parlamendi valimise seaduse kohaselt on Euroopa Parlamendi valimistel hääleõiguslikud vähemalt 18-aastased Eesti kodanikud ning vähemalt 18-aastased Euroopa Liidu kodanikud, kelle püsiv elukoht on Eestis ning kellelt pole tema päritoluriigis hääletamisõigust ära võetud.

 Valimised	Hääletamisõigus alates	Kandideerimisõigus alates	 Valimised toimuvad
Kohaliku omavalitsuse valimised	16. eluaastast	18. eluaastast	iga 4 aasta tagant sügisel (2025, 2029, 2033, ...)
Riigikogu valimised	18. eluaastast	21. eluaastast	iga 4 aasta tagant kevadel (2023, 2027, 2031, ...)
Euroopa Parlamendi valimised	18. eluaastast	21. eluaastast	iga 5 aasta tagant suvel (2024, 2029, 2034, ...)
Vabariigi Presidendi valimised	Vabariigi Presidendi valib Riigikogu. Valituks tunnistatakse kandidaat, kelle poolt hääletab Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline enamus.	Vabariigi Presidendi kandidaadiks võib üles seada sünnilt Eesti kodaniku, kes on vähemalt 40 aastat vana, pole olnud Vabariigi president juba kaks ametiaega ning pole tegevvälane.	iga 5 aasta tagant suvel (2021, 2026, 2031, ...)

Kuidas hääletada?

Hääletada saab valimisjaoskonnas kohapeal või elektrooniliselt.

E-hääletamine

Elektrooniline hääletamine ehk e-hääletamine algab valimisnädala esmaspäeval kell 9.00 hommikul ja lõpeb laupäeva õhtul kell 20.00. Hääletamiseks vajad internetiühendusega turvalist arvutit ja ID-kaarti koos lugejaga või mobiil-ID-d.

E-hääletamiseks toimi järgmiselt:

1. Laadi veebileheküljelt valimised.ee arvutisse valijarakendus.
2. Veendu, et sul on kehtiv ID-kaart ja ID-kaardi lugeja või mobiil-ID ning vajalikud PIN-koodid.
3. Kontrolli, et arvuti on internetiga ühendatud ning seal on uusim digiallkirjastamise tarkvara.
4. Käivita valijarakendus ning tuvasta end ID-kaardi või mobiil-ID abil.
5. Vali kandidaat, kelle poolt soovid hääletada.
6. Kinnita oma hääl digiallkirjaga – täpsed juhised annab valijarakendus.

Pane tähele: Smart-ID-ga ei saa Eestis e-hääletada.

Vajadusel saab valimisnädala jooksul kuni laupäeva õhtuni oma valikut uuesti e-hääletades muuta. Kui valija on valimistel osalenud nii elektrooniliselt kui ka pabersedeliga, läheb arvesse ainult jaoskonnas tehtud valik. Alates 2021. aastast on valijal ka pühapäeval valimispäeval võimalik jaoskonnas pabersedeliga hääletades oma e-häält muuta.

Hääletamine valimispäeval valimisjaoskonnas

Valimispäev on pühapäev. Sellel päeval saab hääletada ükskõik millises valimisjaoskonnas üle Eesti. Hääletamine toimub kell 9.00–20.00.

Hääletamiseks vajad:

- kehtivat isikut tõendavat dokumenti, nt:
  - ID-kaart;
  - Eesti kodaniku pass;
  - juhiluba.

Hääletamine toimub järgmiselt:

1. Mine valimispäeval valimisjaoskonda ajavahemikus 9.00 ja 20.00.
2. Esita isikut tõendav dokument ja saad hääletamisedeli.
3. Allkirjasta hääletamisleht ja liigu hääletamiskabiini.
4. Kirjuta sedelile valitud kandidaadi registreerimisnumber (rahvahääletuse puhul „jah“ või „ei“).
5. Murra sedel kokku ja anna see pitsati lisamiseks komisjonile.
6. Aseta sedel ise hääletamiskasti.

Oluline teada:

- Hääletada saab ainult ise – volitusega seda teha ei saa.
  - Kui vajad abi (nt erivajaduse tõttu), võib sedeli täita teine valija sinu juuresolekul, kes ei ole ise kandidaat.
  - Rikutud sedeli saab vahetada uue vastu. Enne tagastamist tuleb see läbi kriipsutada.
  - Sedelit ei tohi hääletamisruumist välja viia. Kui sa ei soovi hääletada, tuleb sedel jaoskonnale tagastada.
-

Eelhääletamine

Kui sa ei saa valimispäeval hääletada, saad seda teha valimisinädala jooksul – esmaspäevast laupäevani. Eelhääletada saab nii elektrooniliselt kui ka valimisjaoskonnas kohapeal.

Elektrooniline eelhääletamine:

- Toimub **esmaspäevast (kell 9.00) kuni laupäevani (kell 20.00)** veebilehekülje valimised.ee kaudu.
- E-häääl tühistub, kui hääletad valimispäeval pabersedeliga.

Kohapeal eelhääletamine:

Esmaspäevast neljapäevani (6.–3. päev enne valimispäeva):

- Igas vallas ja linnas on avatud vähemalt **üks jaoskond**.
- Hääletada saab elukohast sõltumata.
- Kellaaeg: **12.00–20.00**.

Reedel ja laupäeval (2.–1. päev enne valimispäeva):

- Avatud on **kõik valimisjaoskonnad**.
- Kellaaeg: **12.00–20.00**.

Kust saab täpsemat infot?

- Valimiste eel saadetakse igale valijale **valimiste teabeleht**, kust leiad info oma piirkonna hääletamisvõimaluste kohta.
  - Täpsemad juhised ja kandidaatide info on saadaval veebileheküljel valimised.ee.
-

Kes kandideerivad ja kelle poolt hääl anda?

Hääletaja saab valida erinevate kandidaatide vahel:

- **Erakonnad** on registreeritud poliitilised organisatsioonid, millel on oma programm ja kandidaatide nimekiri.
- **Valimisliidud** on piirkondlikud ühendused, mille moodustavad ühise eesmärgiga kodanikud (nt kohalike huvide eest seismine). Need ei ole erakonnad ja tegutsevad enamasti ainult kohalike omavalitsuste volikogude valimistel.
- **Üksikkandidaadid** on iseseisvalt kandideerivad inimesed, kes ei kuulu erakonda ega valimisliitu. Nemad esindavad iseennast ja oma seisukohti.

Neil kõigil on õigus kandideerida ja noorel on õigus valida, sõltumata sellest, kas kandidaat on erakonnast, valimisliidust või üksikkandidaat. Tähtis on tutvuda nende seisukohtadega, mitte ainult nime või kuuluvuse põhjal hääletada.

Kust leida usaldusväärset infot?

Veebilehekülg valimised.ee on ametlik valimiste portaal, kust leiad kandidaadid, hääletamisjuhised ja ajakava.

Erakondade ja kandidaatide kodulehed annavad ülevaate nende programmist.

Kohalike omavalitsuste koduleheküljed annavad ülevaate kohaliku omavalitsuse volikogu valimisi puudutava info kohta.

Debatid ja võrdlevad artiklid – nt ERR, Delfi, Postimees jt meediaväljaanded avaldavad valimiste eel võrdlusi ja valijakompasse.

Infot ja materjale valimiste kohta leiab ka Eesti Väitlusseltsi loodud veebileheküljelt tarkvalija.ee.

Noortele mõeldud info leiab Eesti Noorteühenduste Liidu veebileheküljelt en.ee.

Näiteid hea tava põhimõtete järgimisest noortega

Neutraalsus

Üksikesindaja (nt vallavanema) külaskäik sobib neutraalsuse põhimõttega kokku, kui tutvustatakse poliitiku igapäevatööd. Poliitik ei propageeri oma erakonda või valimisliitu ega seisukohti, vaid selgitab poliitiku ametiülesandeid, valla- või linnajuhtimise protsesse jms. Poliitiku külaskäik ei tohi toimuda valimiste eelsel perioodil ehk 35 päeva enne valimisi kuni valimispäevani.

Mitme poliitiku külaskäik on aasta ringi lubatud. Selle puhul võib noortele korraldada neutraalsuse põhimõttega kooskõlas oleva tutvustusürituse, kus käsitletakse kõiki maailmavaateid võrdsest. Sobilik on korraldada üritusi, kus noortele tutvustatakse kõiki erakondi, valimisliite ja üksikkandidaate, nende poliitilisi eesmärke ja valimislubadusi. Seda tuleb teha tasakaalustatult, andes kõigile poliitilistele jõududele oma vaadete tutvustamiseks sama võimaluse, nt väitluse, diskussiooni või debati kujul. Lubatud on ka korraldada külaskäikude seeria, kus poliitilised jõud saavad ükshaaval noortele oma maailmavaateid tutvustada, seda pikema ajaperioodi vältel.

Sobib:

- Noortega töötav inimene kutsub valimiste välisel perioodil noortele suunatud keskkonda kohaliku vallavanema rääkima, millised on tema tööülesanded.
- Noortega töötav inimene selgitab, kuidas kujuneb valitsus pärast valimisi, eelistamata konkreetset erakonda.
- Noortega töötav inimene annab ühiskonnaõpetuse tunnis ülesande uurida erinevaid maailmavaateid, kuid ei suuna valima ühtegi konkreetset erakonda.
- Noortega töötav inimene laseb õpilastel kodutööks valida ühe poliitiku kõne ning seda analüüsida kõne ehituse ja retoorika seisukohast, mitte sisu või erakondliku kuuluvuse põhjal.
- Valimiste välisel perioodil kutsub noortega töötav inimene noortele oma ametist rääkima endise poliitiku, peaministri, politoloogi või poliitanalüütiku.

Ei sobi:

- Noortega töötav inimene kutsub valimiste perioodil kohaliku vallavanema oma tööülesannetest rääkima.
- Poliitik külatab kooli ja jagab noortele oma erakonna logoga pastakaid või flaiereid.
- Noortega töötav inimene kommenteerib tunnis, milline kandidaat tema meelest „õiget asja teeb”.
- Noortele suunatud keskkond jagab oma Facebooki lehel ühe erakonna kampaania-klippi.
- Noortega töötav inimene tõstab mõnda kandidaati teistest rohkem esile.
- Noortele suunatud keskkonna ees seisab kandidaadi numbri ja erakonna värvidega auto.
- Noored viiakse üritusele, mille puhul pole aru saada, kas see on vallavalitsuse või võimuliidu korraldatud.

Tasakaalustatus

Valimistest tuleb rääkida tasakaalustatult, andes kõigile poliitilistele jõududele oma vaadete tutvustamiseks sama võimaluse, nt väitluse, diskussiooni või debati kujul. Lubatud on ka korraldada külastuste seeria, kus poliitilised jõud saavad ükshaaval noortele oma maailma-vaateid tutvustada, seda pikema ajaperioodi vältel.

Kuigi korraldaja ei ole kohustatud tagama kõikide osapoolte kohalolekut juhul, kui nad pakutud võimalusest loobuvad, on korraldaja siiski vastutav õiglaste ja võrdsete osalemistingimuste loomise eest. Kui kutsutud osapool toob välja põhjendatud etteheite osalemistingimuste kohta, mida on võimalik võrdsuse põhimõtet järgides lahendada, peaks korraldaja sellega arvestama ja mõistlikke kohandusi tegema. See aitab vältida olukordi, kus osalemistingimused võivad tahtmatult või tahtlikult mõne poole osalemisvõimalusi pärssida.

Kui tasakaalustatud üritust ei saa korraldada, tuleb kaaluda sündmuse ümber struktureerimist või ära jätmist. Valimisüritusele kutsutud erinevate maailmavaadete esindajate seast tuleks eelistada neid, kes ei õpi ega tööta selles keskkonnas.

Sobib:

- Noortega töötav inimene korraldab diskussiooni ning kutsub kõik poliitilised jõud. Korraldaja edastab kutsed kirjalikult taasesitatavas vormis (e-kiri), et vajadusel tõendada, et on kutsed edastanud.
- Noortele suunatud keskkond korraldab valimisdebati, kuhu on kutsutud kõigi piirkonnas kandideerivate erakondade esindajad. Kõigile antakse võrdselt sõna.
- Noortele suunatud keskkond korraldab valimiste teemalise nädala, kus iga päev on külas erineva erakonna esindaja (nt E–R viis erinevat maailmavaadet, esindatud on erinevad poliitilised jõud).
- Noortele suunatud keskkond planeerib väitlusõhtu viie erakonnaga. Kolm kinnitavad osalemise, kaks keeldub. Keskkond lisab ürituse algusesse märkuse, et kõik erakonnad said kutse, kuid kõik ei osalenud.

Ei sobi:

- Debatt, kus esinevad ainult kaks kandidaati samast erakonnast.
- Noortele suunatud keskkond annab loengu andmiseks ruumi vaid ühele erakonnale, teistele võimalust pakkumata.
- Üritus kujuneb ühe kandidaadi monoloogiks. Moderaator ei sekku, selleks et tasakaalu hoida.
- Noortega töötav inimene kutsub ainult kandidaadid, keda ta isiklikult usaldab, ja ütleb, et „pole mõtet teisi kaasata, nad pole niikuinii noortesõbralikud“.

Noorte kaasamine

Arusaamatuste vältimiseks ja poliitiliselt neutraalse keskkonna kaitseks soovitatakse noortega töötavatel inimestel selgelt määratleda põhimõtted, mis on valimiste ajal noortega töötades lubatud ja mis lubamatu, võttes aluseks ka siin esitatud soovitused. Põhimõtted võiks ka noorte endiga laiemalt läbi rääkida. Need tuleb teha kõigile teatavaks ja kättesaadavaks (nt asutuse kodulehel, sotsiaalmeedias jne).

Kui valimistega seotud tegevusi korraldada, peaksid tegevuste fookuses olema noorte huvid. Debatid jm tegevused võiksid keskenduda erakondade ja nende esindajate lubadustele ja seisukohtadele, mis puudutavad enim noori ning noorte jaoks olulisi teemasid. Selleks, et noorte huvid oleksid esindatud, on oluline noori debattide jm tegevuste sisulisse planeerimisse kaasata. Muuhulgas võiks koguda noortelt sisendit selle kohta, millest nad kõige rohkem debati vm käigus kuulda tahavad. Selline kaasamine suurendab noorte motivatsiooni ja vähendab passiivset osalust.

Sobib:

- Enne debatti korraldatakse anonüümne küsitlus, et välja selgitada, millised teemad (nt vaimne tervis, keskkond, haridus) noori kõige rohkem huvitavad.
- Õpilasesindus aitab debatti modereerida ja koostab kandidaatidele küsimused.
- Noortega arutatakse läbi, milliseid reegleid noortele suunatud keskkond valimiste ajal järgib, ning pannakse need ühiselt keskkonna seinale ja kodulehele üles.
- Noortega töötav inimene võtab aluseks oma ameti eetikakoodeksi, kui määratleb neutraalsuse järgimiseks olulisi põhimõtteid.
- Noored koostavad noortele suunatud keskkonna aulasse „Valimislubaduste faktikontrolli“ seina, kuhu pannakse üles iga erakonna olulisem lubadus koos selgitusega, kuidas see mõjutab noorte elu.

Ei sobi:

- Debatt korraldatakse noortele ilma nende sisendi või osaluseta.
- Noorte arvamusi ei küsita, kuigi arutelu käsitletakse „noortepoliitikat“.
- Õpilasesindus korraldab ürituse, kuhu on kutsutud ainult nende isiklikult eelistatud kandidaat/kandidaadid.
- Noortele suunatud keskkond jätab valimiste eel toimuva debati korraldamise õpilasesindusele, kuid ei selgita ega paku vajadusel tuge, et aidata neil tagada tasakaalustatuse ja neutraalsuse põhimõte.

Teavitustöö

Noortele suunatud keskkonnas ON LUBATUD:

- edastada ja levitada valimiste korraldusega seotud teavet (nt veebilehekülje valimised.ee teavitused);
- informeerida noori valimissüsteemi toimimisest;
- innustada noori valima;
- harida noori institutsioonide töö ja rolli teemal;
- tutvustada noortele erinevaid maailmavaateid.

Noortele suunatud keskkonnas ON KEELATUD:

- kampaaniamaterjalide levitamine;
- spetsiifiliste kandidaatide toetuseks suunatud tegevus(ed);
- noorte värbamine erakondadesse ja valimisliitudesse;
- valimisreklaami esitamine asutuse ametlikes kanalites (sotsiaalmeedia, koduleht, meililistid jne).

Sobib:

- Noortega töötav inimene jagab infot valimispäevade kohta ja näitab veebilehekülge valimised.ee.
- Noortele tutvustatakse, kuidas toimib valimiste protsess: nt, kuidas toimib häälte andmine ja lugemine, millega tegeleb valimiskomisjon ning mis juhtub pärast häälte lugemist.

Ei sobi:

- Õpilane jagab teistele noortele oma valimisreklaamiga kleebiseid.
- Noortega töötav inimene postitab oma erakonna reklaami noortele suunatud keskkonna sotsiaalmeediasse.
- Noortele suunatud keskkond jagab sotsiaalmeedias ühe erakonna valimisreklaami.
- Noortega töötav inimene räägib noortele, miks just „tema erakond” on õige valik.
- Noortega töötav inimene soovib noortel ERRi valimiste teemalise artikli asemel lugeda ainult ühe erakonna blogipostitust.

Noorte vaimse ja füüsilise turvalisuse tagamine

Noortega töötavad inimesed vastutavad selle eest, et noored oleksid nii vaimselt kui ka füüsiliselt turvalises keskkonnas, sh ka poliitiliselt neutraalses.

1. Noortele suunatud keskkondades on tasakaalustatud poliitilise ürituse korraldamine lubatud, kui selle sisu vastab õpitulemustele. Sellisel juhul võib noortega töötav inimene kasutada üritust õpitulemuste saavutamiseks.
2. Samuti on lubatud noortele suunatud keskkondade territooriumi või ruumi poliitilise ürituse korraldamiseks kasutada siis, kui see toimub õppetööst vabal ajal ning õpilastel ei teki survet sellest osa võtta.

Tagamaks noorte heaolu, on noortega töötavatel inimestel õigus seada tingimusi ning piirata seda, kes keskkonda ja selle territooriumile siseneda võivad.

Sobib:

- Kampaniamaterjalide jagamine on noortele suunatud keskkondades keelatud.
- Noortele suunatud keskkond ei luba enne valimisi kasutada ruume ürituse jaoks, kus osaleb ainult ühe erakonna kandidaat.
- Noortega töötav inimene palub külaliskandidaadil enne õppetööd parteisümbolika- ga rinnamärk eemaldada.
- Noortele suunatud keskkonna juhtkond saadab personalile infokirja, milles tuletatakse meelde poliitilise neutraalsuse põhimõtteid.
- Noortele suunatud keskkonnal on kindel reegel: ükski kandidaat ei tohi tulla kampaniat tegema ilma eelneva kokkuleppeta ja tasakaalu hindamata.
- Noortele suunatud keskkond keeldub lubamast noorel jagada oma kampaniaga seotud trükiseid, viidates vajadusele tagada keskkonna erapooletus.
- Ühetoalises noortele suunatud keskkonnas korraldatakse poliitilise sisuga debatt peale keskkonna lahtiolekuaegasid.
- Ühetoalises noortele suunatud keskkonnas otsustab korraldaja mitte korraldada poliitilise sisuga üritust, et mitte survestada noori üritusest osa võtma.

Ei sobi:

- Kandidaat tuleb ilma kooskõlastuseta spontaanselt noortele suunatud keskkonda ja räägib valimisprogrammist.
- Noortega töötav inimene lubab valimisliidu esindajal jagada noortele suunatud keskkonnas pastakaid, öeldes „See on ju lihtsalt kingitus.”
- Noortega töötav inimene kutsub sõbra kaudu vestlusõhtule „huvitava poliitiku”, kontrollimata, kas tasakaal on tagatud.
- Ühetoalises noortele suunatud keskkonnas korraldatakse poliitilise sisuga debatt keskkonna lahtiolekuaegadel, pakkumata noortele alternatiivset tegevust.

Poliitiline sisu kui õppetöö osa

Noortele suunatud keskkondades on tasakaalustatud poliitilise ürituse korraldamine lubatud, kui selle sisu vastab õpitulemustele. Sellisel juhul võib noortega töötav inimene kasutada üritust õpitulemuste saavutamiseks.

Sobib:

- Kodanikuõpetuse tunni ajal korraldatakse simuleeritud valimised, kus noored esindavad erinevaid maailmavaateid ja arutavad nende seisukohti.
- Poliitik on kutsutud loengusse, mille eesmärk ja sisu on tutvustada poliitiku igapäevatööd, mitte valimisprogrammi (v.a 35 päeva enne valimisi).
- Õppetunni ajal analüüsivad noored kõiki valimisplatvormi teemadel, mis puudutavad noori (nt vaimne tervis, haridus, kliima).
- Ajalootunnis arutatakse, kuidas on valimissüsteemid ajas muutunud ning millised on nende eelised ja puudused.
- Noortevahetuse käigus tutvuvad noored vallavanemaga. Kohtumine ei toimu valimiste perioodil ning vallavanem on erapooletu ja ei tutvusta oma erakonda, vaid keskendub ametiülesannetele.

Ei sobi:

- Kandidaat esineb loengus, aga kasutab seda oma kampaanialubaduste reklaamimiseks.
- Noored saavad hindelise ülesande, mille aluseks on ühe erakonna valimisprogramm.
- Poliitiku visiit toimub noortega töötava inimese isiklikul algatusel, juhtkonda ja noori sellest ei teavitata ning seotus õpitulemustega jääb ebaselgeks.
- Ühiskonnaõpetuse õpetaja toob esile ainult ühe erakonna programmi, põhjendades seda sõnadega „teised ei ole noortele nii olulised“.

Poliitikute külaskäigud

Noortele suunatud keskkonda võib kutsuda poliitikuid oma tööst rääkima, kui see annab õppetöösse sisulise panuse ning aitab saavutada õpitulemusi. Nii võib korraldada mitme poliitilise jõu esindatusega informatiivseid arutelusid, üritusi, paigaldada infostende jmt eeldusel, et:

- Korraldaja tagab ürituste, stendide jms aktiivse tasakaalustatuse ehk asjakohaste poliitiliste jõudude võrdväärse esindatuse ja ürituste tasakaalustatud modereerimise.
- Ürituse sisu vastab õpitulemustele. Noortega töötaval inimesel on õigus kasutada poliitilise sisuga üritust õpitulemuste saavutamiseks – formaalõppe keskkonnas võib üritusel osalemine kohustuslik olla, kui see on õppetöö osa ja aitab saavutada õpitulemusi. Mitteformaalõppe keskkonnas tohib noortega töötav inimene keskkonda ümber korraldada nii, et kõik soovijad saaksid üritusest osa võtta. Ümberkorraldamine ei tohi luua olukorda, kus noori survestataks üritusest osa võtma.
- Poliitilise sisuga ürituse organiseerimisel korraldab noortega töötav inimene üheskoos noortega selle eel- ja järelarutelu / analüüsi.
- Tegevuse korraldaja teavitab seal toimuvatest ja valimistega seotud üritustest võimalusel kõiki, sh lapsevanemaid, avaldab ürituste kohta informatsiooni keskkonna kodulehel, meililistides, õppeinfosüsteemis (Stuudium, eKool, Tahvel), sotsiaalmeedias või muudes sarnastes kanalites.
- Valimisteemalisele üritusele kutsutud kandidaatidele meenutatakse, et noortele suunatud keskkonnas tuleb järgida head valimistava. Nt ei tohi uusi liikmeid värvata ega valimismeeneid jagada.
- Kui noortega töötav inimene kahtleb, kas üritus või materjal noortele sobib, tuleb langetada otsus, mis toetab poliitilist neutraalsust.

Sobib:

- Poliitikud tulevad noortega töötava inimese kutsel arutelule „Mida tähendab olla rahvasaadik?“. Osalevad vähemalt kolme erakonna kandidaadid. Kõigil on võrdne sõnaõigus.
- Poliitik räägib oma tööst Riigikogus, ei maini erakonda ega valimislubadusi.
- Noortele suunatud keskkond saadab lapsevanematele info ürituse kohta ja paneb selle kodulehele üles. Kandidaatidele on ette öeldud, et kampaaniategevus (sh meenete jagamine) pole lubatud.
- Noortele suunatud keskkonna kodulehel on nähtav nimekiri kõigist valimistega seotud külalistest, kutsutud erakondadest ja osalemiskinnitustest.

Ei sobi:

- Noortele suunatud keskkond kutsub ainult ühe kandidaadi, sest „teisi pole vaja“.
- Kandidaat tuleb valimisnänni jagama ja julgustab noori oma erakonnaga liituma.
- Arutelu modereerib noortega töötav inimene, kes ise kandideerib ja suunab küsimusi kallutatult.
- Kandideeriv vallavanem tuleb noortele suunatud keskkonda poliitilist loengut andma, ilma et oleks selgelt piiritletud, milles seisneb tema roll ning milline on loengu sisu ja eesmärk.

Rollide eristamine

Noortega töötav inimene ei tohi oma ametipositsiooni kasutada iseenda ega kellegi teise kampaania huvides. Ta peab eristama oma rolle, olgu selleks noortega töötav inimene, kandidaat vm. Kui noortega töötav inimene ise valimistel kandideerib, peab ta hoiduma noortega töötava inimese rollis mistahes noortele suunatud kampaaniategevusest.

Sama kehtib ka noorte kohta: kui noor valimistel kandideerib, ei tohi ta kasutada oma positsiooni osaluskogus, õpilasesinduses või muus noorte esinduskogus isikliku kampaania tegemiseks ega teiste kandidaatide reklaamimiseks.

Sobib:

- Kui noortega töötav inimene valimistel kandideerib, ei tohi ta noortele suunatud keskkonnas oma kampaaniast rääkida ega oma materjale jagada.
- Kui õpilasesinduse liige valimistel kandideerib, ei tohi ta kasutada õpilasesinduse e-posti või koosolekuid oma kampaania jaoks.
- Noortega töötav inimene, kes valimistel kandideerib, teavitab oma tööandjat ja väldib noortele oma kandidatuurist rääkimist. Valimiste käsitlemisel keskendub valimiste protsessi tutvustamisele.
- Valimistel kandideeriv noortega töötav inimene suunab poliitikateemalised küsimused kolleegile, kes ei kandideeri, ja väldib noortele suunatud keskkonnas poliitikateemadel arutlemist.

Ei sobi:

- Noortega töötav inimene kutsub noored valimisüritusele, kus ta ise on kandidaat.
- Kandideeriv õpilane jagab vahetundides oma kampaaniamaterjale ja räägib, keda „teised kindlasti valima peaksid“.
- Noortega töötav inimene kutsub tööpäeva lõpus noored „kuulama, miks minu erakond noorte eest seisab“.
- Noortega töötav inimene ütleb tööpäeva lõpus: „Ma ei tohi midagi öelda, aga teate ju küll, kes meie küla asja ajab.“